

Az evangélikus egyház oktatáspolitikája Magyarországon

Szűkebb pátriánk, **Aszód története** visszanyúlik az őskorba. Régészeti emlékek bizonyítják, hogy Kr.e. V. évezredtől folyamatosan lakott terület. Az ókorból különböző barbár törzsek (pl. szarmaták, avarok) emlékeit tárták fel a régészek.

A honfoglaló magyarok nemzetségei közül a Kartal nemzetség szállásterülete a Galga mente. Az Árpád-korban is élő település volt a mai város, ill. környéke.

1401-ben említi először oklevél a települést, bár részletesebb leírás nem szerepel benne.

A török harcok idején elnéptelenedik, majd Buda visszavívása(1686) után bizonyíthatóan megindult a lakosság újratelepülése, telepítése. Ebben szerepet játszott kedvező földrajzi fekvése is, Pesthez való közelsége.

I. Lipót császár a zólyomi származású földesúrnak, Osztroluczky Jánosnak és feleségének, Just Juditnak ajándékozta az aszódi birtokot. Fejlesztéséhez nemcsak technikai eszközök, hanem szorgos munkáskezek is szükségesek. Elkezdődött a felvidéki evangélikusok betelepítése. Ennek következtében megerősödött az evangélikus egyház, mivel az új birtokos maga is Luther követő. Osztroluczky Judit feleségül ment Podmaniczky Jánoshoz, és közel 200 évig meghatározó lesz a Podmaniczky család a település és iskolánk életében. Megemlítendő pl. a szép barokk kastély, az evangélikus templom építése. Az ipar fejlesztésére pedig német, szlovák iparosokat, kereskedőket hívtak be. Így lett háromnyelvű Aszód, nemcsak a mindennapi életben, hanem az oktatásban és az egyházi életben is. (pl. az Iskolatörténeti Múzeum énekeskönyvei). Tudomásunk van arról, hogy az evangélikus egyház csak olyan papot és kántortanítót alkalmazott, akik mindhárom nyelvben járatosak voltak.

Aszód 1761-ben mezővárosi privilégiumot kapott, mely évi 3 vásár megtartására jogosította fel. Ennek következtében Pest, Nógrád, és Heves megyék legiparosodottabb, (céhek működése) legélénkebb kereskedelmű városa lett az 1830-as években.

Rövid hanyatló szakasz után a Podmaniczky család támogatása és a dualizmus jótékony hatása folytán megindult a vasút bővítése, bankok nyitása, postahivatal és távírda működése. 1905-ben telefont kapott, 1914-ben pedig repülőgépgyár létesült. Ugyan városi rangját elveszítette a XIX. század végén, de járási székhelyként továbbra is a Galga mente gazdasági, közlekedési és kulturális központja maradt.

Változást a 2. világháború hoz a város életében, ugyanúgy mint iskolánk életében is.

Az iskola kialakulása a XVIII. században: Schola latina

Feltehetőleg a gimnáziumunk elődjében, a latin iskolában (schola latina) az elemi iskola keretei között indult meg a tanítás az 1727-28-as tanévben.

Ebben az évben alakították ki a Pest megyei evangélikus gyülekezetek saját esperességüket, gondoskodni kívántak papjaik, tanítóik képzéséről.

Ugyanakkor a XVIII. század első évtizedeiben, a törökök kiűzése és a Rákóczi szabadságharc után a katolikus Habsburg dinasztia ellenében protestánsok hitüket is erősítendő, erőteljes iskolapolitikát folytattak.

Ugyanis III. Károly (1711-40) ígéretéhez híven nem tért vissza az erőszakos ellenreformációs módszerekhez, de különféle kedvezményekkel, adományokkal támogatta a katolikus egyházat. A protestánsok helyzetét (vallását, közszereplését) pedig rendelettel szabályozta.

A Galga mentén három nagy földbirtokos család járt elől vallásuk védelmében, úgymint a Prónay, (acsai), a Ráday (péceli, református) és a Podmaniczky (aszódi) protestáns családok.

Az aszódi schola latina alapítására ezen okok miatt kerülhetett sor. A neve is mutatja latin nyelvet tanultak a diákok, kezdetben csak alaktant(főnév-és ige ragozás), majd az 1766-os összeírás bizonyítja azt, hogy az alaktanon kívül mondattant is oktattak, jogosan nevezhető így *kisgimnáziumnak*.

A tanítás nádfedeleles földszintes házban folyt, a tanítási idő délelőtt és délután 3-3 óra.

Már az első tanárok is (ludi magister), mint pl. Kádassy János, több nyelven, ill. több nyelvet is oktattak tót, német, cseh, latin, görög,továbbá földrajz, magyar és aritmetika tantárgyakat is tanított.

Az 1833-ig tartó szakaszt a derengés éveinek tartjuk.

Tudniillik kevés a feljegyzés, a szakirodalom, bár tudunk az 1788-as canonica visitationáról.

Ennek ellenére nincsenek pontos ismereteink az iskola életéről. Az leszögezhető, hogy az evangélikus egyház maga alkotja tantervét, bizonyítván ezzel a protestánsok lelki szabadságát. A rektor, egyben a tanár folyamatosan bővítette, ill. változtatta a tantárgyak körét, pl. vallást, történelmet (historia civilis). A kezdeti időben minden tanuló protestáns vallású volt, kb. 20-30 fő.

Petőfi tanítójának kora: 1833-1856

Koren Istvánt, a szomszédos Domony község szülöttét 1832-ben hívták meg Aszódra tanítani, melyet örömmel elfogadott.

Megállapíthatjuk, hogy a latin nyelvet magas szinten oktatta, mivel a latin nyelv alapjain túl a mondattant is tanította (grammatica, syntaxis), a történelmet, földrajzot, természetföldrajzot magyarul adta elő, a felsőbb évfolyamokban görögöt is tanított. Kb. 40-60 diák járhatott hozzá.

Nagyon fontos, hogy Koren elsőként vezette be az iskolai fő-névkönyvet(anyakönyvet), azaz a **Matriculát**, a diákok érdemjegyeivel, adataival (név, életkor, vallása, születési hely, lakóhely, apja neve, foglalkozása) (a városi múzeumban látható az eredeti).

Büszkén olvashatjuk **Petőfi Sándor nevét az 1835-38-as tanévekben**.

Mint a beiratásnál mondotta az apja Petrovics István, azért választották ezt a várost, mert neki és feleségének is kedves emlékü. Ugyanis ő Kartalon született és Aszódon tartotta esküvőjét Hruz Máriával. Innen költöztek tovább Szabadszállásra, ahol mészárszéket béreltek.

Az aszódi kisdíákából a világ egyik legnagyobb költője lett. Petőfi a Galgától indult a nagy Óceánba, a halhatatlanságba. Tudjuk jól, hogy itt *kezdet verseket írni, itt volt először szerelmes és itt akart először színészé válni*.

Petőfi nagyon szerette a természetet, képes volt órákat olvasni a fübe heveredve a gimnázium könyvtárából kivett olvasmányokat akár latin, akár német nyelven. Kedvence költője, Horatius kötete mindig a zsebében volt. Nemcsak a költő, hanem általában az ifjúság is szeretett kirándulni, ezért már Koren István tanítósága alatt létrehoztak egy természetjáró társaságot.

A gimnázium könyvtára is ettől az időtől fogva gyarapodott, főleg Podmaniczky Lajos támogatása által.

.Ez is hozzájárult a diákok önművelésének fejlesztéséhez, mint általában az evangélikus iskolákban szokás volt.

A Bach- korszakban a gimnáziumot is utolérte a központi irányítás akarata, azaz német nyelven kellett oktatni, bővítették a tárgyakat fizikával és algebrával. Sőt még kisgimnáziumi jellegétől is megfosztották, s néhány évig felsőbb elemi iskolaként működött, leány növendékek is beiratkozhattak. Még egy csapást kellett az iskolának elszenvednie, Koren István, a fáradhatatlan tanár 1856-ban Szarvasra távozott tanítani.

A következő években az aszódi tanügy barátai összefognak a hívekkel, hogy újból gimnáziumot alapítsanak.

1863-ben megnyílik az **algimnázium**, hála az áldozatos munkának és egyetértésnek.

Ezekben az években tanít itt **Csegey Gusztáv**, országos híró költő, a Petőfi-társaság tagja, az aszódi Petőfi-kör megszervezője.

Az intézmény mozzatója, lelkes szervezője Moravcsik Mihály, evangélikus lelkész. Így írtak munkásságáról: „járt, kelt, fáradott, buzdított, a kislelkűség, közöny és gúny ezerféle akadályait kellett leküzdenie, de fáradhatatlan tevékenysége végre diadalt aratott.”

Azaz létrehozták az *alumneumot*, így megoldották a vidéki tanulók olcsó élelmezését, tanszereket, könyveket szerzett a szegény diákoknak, s ő szorgalmazta az iskola bővítését, az emelet ráépítését. Amiképpen Koren a schola latinának, úgy Moravcsik pedig az algimnáziumnak volt meghatározó személyisége.

Kiemelkedő eseménye az algimnáziumnak az ún. százados ünnepség 1888-ban. Képviselettel magát a Magyar Tudományos Akadémia, a Kisfaludy-Társaság, a Petőfi-Társaság, valamint a vármegye, a vidék és különféle hatóságok. Ugyan tudták, hogy az iskola fennállásának 100. évfordulója nem biztos datálású, mégis megállapodtak ebben az évben(1888)

A nagy külsőségek közepette lebonyolított megemlékezés célja a közvélemény figyelmének felhívása az algimnázium állapotára, az iskola fejlesztése.

A század utolsó éveiben tovább gyarapodott az algimnázium épületekben, tanári karban, diákokban, támogatásokban egyaránt. Az iskola anyagi helyzetének megszilárdítása érdekében mindenféle lehetőséget kihasználtak, pl. az intézmény vásártartási jogából származó jövedelmet is (pl. ebből vették azt a telket, melyre a gimnázium új épülete került, mai PSG).

Az iskola anyagi helyzetének megszilárdulása lehetővé tette az internátus létrehozását, ill. egy új épület megépítését. A következő években a gimnázium különböző változásokon ment keresztül.

Megnyílt az V. osztály (ahol eddig csak Cicero nyelve zengett, ott Homérosz zenéje is megszólal), az **1912/13-as tanévben**, azaz **főgimnáziummá** nyilvánítják. Emelkedik a diákok száma, (154) és új tanárok is érkeztek Aszódra.

Az I. világháború azonban megakasztja a fejlődést, diákok és tanárok vonultak be fegyveres szolgálatra. Ezen kívül a tanári kar és az ifjúság minden tehetségével részt vett a háborús jótékonykodásban. Ennek ellenére **1916** nagyon fontos év, mivel ebben a tanévben nyílt meg a VIII. osztály, ekkor tartják az első rendes érettségi vizsgát.

Öt évvel később pedig megkapta a nyilvánossági és érettségi jogot a főgimnázium.

Az I. világháború után a történelmi események hatása Aszódra is megmutatkozott, a tanulók száma megnövekedett 320 főre. A Felvidékről, főleg a besztercebányai gimnáziumból ugyanis egyre nagyobb számban érkeztek menekült diákok és velük együtt tanárok is, pl. Dr. Oravecz Ödön, Stibrányi Gyula, Velten Armand, Szever Pál.

1922-23-as tanév Petőfi centenáriumi ünnep. A lehetőségekhez képest igen fényesen ülték meg, növelni akarván a költő kultuszát. Ekkor került márványlap diákkori lakóházának helyére. D. Osváth Gedeon igazgató tanulmányt írt Petőfi aszódi életéről. Bővítették a Petőfi-gyűjteményt. A következő évben megalakuló helyi cserkészcsapat is Petőfi nevét vette fel.

A szervező testület a tanári kar volt, a tényleges csapatszervezés Künsztler János és Karádi János nevéhez fűződött. Kezdetben 23 diák jelentkezett, később számuk megsokszorozódott.

1926-ban az aszódi evangélikus egyház presbitériuma úgy döntött, hogy átadják a főgimnáziumot a **bányai egyházkerületnek**, azzal a céllal, hogy az intézmény jövőjét biztosítsák. Ezekben az években az állami felügyelet is meg volt elégedve az iskola eredményeivel. 1929-ben megtartották az új épület alapkövének ünnepélyes letételét, Raffay

Sándor püspök úr jelenlétében. Két év múlva, 1931-ben az új épületben kezdték a tanévet. Közel 350 diák tanult már a minden igényt kielégítő, korszerű épületben.

Az 1930-as években vezetik be a Bocskai egyenruhát, egy helybéli szabómester készítette el a magyaros ruhákat.

1937-ben az öregdiákok találkozóján elhatározták, hogy szobrot állítanak neves költőknek, Petőfinek.

1939. májusában ünnepélyes keretek között avatták fel a szobrot, amely még most is ott áll az állami gimnázium (PSG) épülete előtt.

Ekkor még senki nem gondolta, hogy néhány év múlva már nem működik az evangélikus főgimnázium. Az első háborús éveket még nem érezték meg Aszódon sem, 1942. után azonban igen. A gimnázium több tanárát behívták katonának, s tudjuk, hogy a diákok közül is szolgáltak a harctéren (pl. Drexler Győző).

1944. szeptemberében légitámadás érte Aszódot, így a gimnázium épületében is kár keletkezett, az oktatás a következő év tavaszáig gyakorlatilag szünetelt. Az átvonuló német csapatok, majd az oroszok is katonai kórházat rendeztek be. A katonák nem kímélve semmit, a könyveket, tanszereket, bútorokat használták fűtési célokra. Gyakorlatilag a gimnázium szabad préda lett. A gazdag iskolai könyvtár néhány példányát, a hivatalos iratok egy részét sikerült csak megmenteni a gimnáziumot féltőknek.

A berendezésből szinte semmi sem maradt.

Igaz 1945 tavaszán újra indították az iskolát, de csak rövid ideig maradhatott meg az evangélikus jelző. **1948 július 1-én államosították a gimnáziumot.**

A rendszerváltás után, **1994**-ban indult újra az evangélikus szellemű gimnázium.

Az iskola szakaszainak kezdete:

- I. schola latina: 1728/29.
- II. ksigimnázium: 1766.
- III. algimnázium: 1863/64.
- IV. főgimnázium: 1912/13.
- V. újraindulás: 1994.

Fogalmak: schola latina: latin iskola (a latin nyelvet oktatják)

kisgimnázium: latin alaktan és mondattan oktatása

algimnázium: 4 osztály

főgimnázium: 8 osztály, érettségi vizsgálat elnyerése

canonica visitatio: püspöki látogatás

alumnium: az étkezés biztosítása

internátus: bentlakás étkezéssel

A témához kapcsolódó magyar ill. egyetemes történelmi események:

1. a Habsburg- magyar viszony, III. Károly uralkodása
(pl. betelepítés, vallási problémák)
2. Forradalom és szabadságharc 1848/49 (Petőfi szerepe)
3. Bach- korszak
4. a kiegyezés (dualizmus)
5. az I. világháború
6. Trianon
7. Bethlen- korszak (Klebelsberg oktatáspolitikája)
8. a II. világháború, zsidók helyzete
9. az államosítások (1948)
10. rendszerváltás (1989)